

Alkosd újra fényképpel – Inkluzív élmények a Vasarely Múzeumban

Let's Recreate with Your Camera – Inclusive Adventures in the Vasarely Museum

Tiszai Luca

*PPKE BTK VJTK
egyetemi docens*

ORCID: 0000-0003-0419-1070

Sándor Katalin

*ELTE BGGYK
művészetpedagógus, egyetemi tanársegéd*

ORCID: 0000-0002-4441-3697

Absztrakt

A súlyos-halmozott fogyatékossgal élő gyermekekkel vagy felnőttekkel való munka gyakran jelent kihívást mind a pedagógusok, mind a szociális területen dolgozó szakemberek számára. A pedagógiai és művészetterápiás módszerek gyakran építenek a verbalításra, így a korlátozott nyelvi kódot használó emberek számára kidolgozott módszerek átadása fontos feladat. A képzést, amelynek során súlyos-halmozott fogyatékossgal élő emberekkel alkalmazható művészetterápiás módszereket mutattunk be, az ipolytölgyesi Szent Erzsébet Otthonban tartottuk. A képzés sajátossága az volt, hogy a délelőtti elméleti blokkok után a tanult módszerek gyakorlati bemutatásában az intézmény lakói, akik az adott módszert ismerik, tapasztalati szakértőként segítették a munkánkat.

Akik korlátozott verbális kóddal képesek kommunikálni, gyakran gazdag képi fantáziával rendelkeznek, és szeretnek fényképeket készíteni. A képzés zárónapján a Vasarely Múzeumban voltunk, minden résztvevő egy-egy tapasztalati szakértővel párban dolgozott. Az volt a feladat, hogy gondolják újra a látott műveket: alkossanak új képeket a társak és fényképezőgép segítségével, amely alapot adott arra, hogy a résztvevők ne alá-fölrendelt kapcsolatban, hanem kölcsönös és egyenlő felekként tudjanak részt venni a projektben.

Vasarely művészete megihlette a résztvevőket. A kezdeti párosok mellett számos esetben a képet újjáalkotó fotós a résztvevők teljes csapatából választott egy vagy több modellt, akiknek segítségével az eredeti művek színeivel és formáival harmonizáló, vagy azt kiegészítő kompozíciót alakított ki.

Kulcsszavak: inklúzió, művészetpedagógia, Vasarely, súlyos-halmozott fogyatékossgal, módszertan, kalandterápia

Abstract

Working with children or adults with severe and multiple disabilities is often a challenge for both teachers and social workers. Educational as well as art therapy methods often rely on verbal communication. There is a definite need for methods developed for people with limited language code. The training, which included theory and practice in art therapy methods for people with severe and multiple disabilities, was held at the St Elisabeth Nursing Home in Ipolytölgyes. The unique element of the training was that after the theoretical blocks, participants could have first-hand experience of the methods just learned with the help of our participative assistants: the residents of the institution, who were familiar with the given method.

People who have a limited verbal code to communicate often have a rich visual imagination and like to take photographs. On the final day of the training, we visited the Vasarely Museum, where each participant had an experiential expert partner to work together on the task given by the trainers. The task was to rethink the artworks they had seen: to create new images using the partner(s) as part(s) of the new artwork and make photos of their creations. This task provided a basis for avoiding a subordinate relationship, and to work instead as mutual and equal partners.

Vasarely's art inspired the participants, and in many cases, in addition to the initial pairs, the photographer who recreated the image chose one or more models from the entire group of participants to create a composition that harmonised or complemented the colours and shapes of the original works.

Keywords: inclusion, art education, Vasarely, severe and multiple disabilities, methodology, adventure therapy

A súlyos-halmozott fogyatékossgal élő személyek szakszerű gyógypedagógiai ellátásának hazánkban meglehetősen rövid, hozzávetőlegesen 30 éves múltja van. Bár a magyar gyógypedagógia hőskorában a kor szakemberei, közöttük Bárcki Gusztáv is sokat tett azért, hogy minden fogyatékos gyermek szakszerű gyógypedagógiai ellátásban részesüljön, a legsúlyosabb fogyatékossgal élő gyermekek 1993-ig nem voltak tankötelezettek – ami azt jelenti, hogy lehetőségük sem volt a közoktatás rendszerébe bekerülni. Az 1993. évi közoktatási törvényben jelent meg először ez a csoport, erre reagálva 1992-től kezdtek a gyógypedagógus-képzésben megjelenni a célcsoportra vonatkozó ismeretek. Az ezredforduló után adták ki a magyar szerzők módszertani kiadványait. 2006 szeptemberétől a jogalkotó lehetőséget biztosított a közoktatásban való részvételre a súlyosan-halmozottan fogyatékos gyermekek számára, 2011-től pedig kötelezővé tette azt. Ezek a pozitív változások azt eredményezték, hogy megnövekedett az igény a súlyos-halmozott fogyatékossgal kapcsolatos tudás megosztására. Erre a szükségletre válaszolva újabb módszertani kiadványok, jógyakorlat-gyűjtemények láttak napvilágot, de továbbra is érezhető a súlyos-halmozott fogyatékossgal kapcsolatos bizonytalanság, eszköztelenség. A művészeti tevékenységek, művészeti nevelés kevésbé jelentek meg ezekben a kiadványokban (Márkus, 2023). Egy tanulmány szerint súlyos-halmozott fogyatékossgal esetén jellemzőek

a „passzív aktivitások”, mint tévézés vagy zenehallgatás – általában nem a kliens választása szerint – vagy passzív részvétel bizonyos tevékenységekben, amikor az illető csak jelen van bizonyos foglalkozásokon (Zijlstra & Vlaskamp, 2005). A művészetterápia szerint nincs passzív művészeti tevékenység: az aktív, alkotó folyamatok mellett receptív, vagy befogadó folyamatokat ír le; a műalkotásokkal való találkozás aktivitást, értelmezést, újraalkotást jelent, amelynek létrejöttében ugyanúgy szerepe van a szakembernek, mint az aktív alkotó folyamatokban. Jelen tanulmányunkban az általunk szervezett művészetterápiás intenzív kurzus tapasztalatait mutatjuk be. A cikk szerzői mindketten egyetemi oktatók, évtizedes gyakorlati tapasztalattal súlyosan-halmozottan fogatékos felnőttekkel végzett művészeti tevékenységekben.

1. A képzés felépítése

A képzést 2024. június 10. és 14. között hirdettük meg a Katolikus Szeretetszolgálat Szent Erzsébet Otthonában, ahol a résztvevőknek igény esetén bentlakást is biztosítottunk. Az eredetileg 5 naposra tervezett kurzus megvalósítását a körülményekhez kellett igazítanunk. (Szándékunkban állt megszervezni egy kalandterápiás napot is, melynek során a résztvevők kipróbálhatták volna az Ipolytölgyes polgármesterével közösen kialakított, felboríthatatlan kenukat. Eközben azt is megismerhették volna, hogy hogyan tettük lehetővé az intézmény lakói számára, hogy az általában alacsony vízállású Ipolyon veszélytelenül tapasztalhassák meg a vízitúrázás élményét. Sajnos az időjárás és az Ipoly aktuális vízállása ezt a programot nem tette lehetővé, de a kalandterápiáról szóló elméleti blokkot megtartottuk, és (amint ez eredetileg is tervben volt) a képzést záró múzeumi feladatok során alkalmaztuk az ehhez kapcsolódó elemeket is.

A végül 4 napossá rövidült képzés keretében délelőtt egy-egy elméleti blokkban osztottuk meg tudásunkat és tapasztalatainkat, délután pedig a résztvevők különböző művészeti tevékenységekbe kapcsolódhattak be. Némelyik módszer megismerése során egy összeszokott csapat munkájában vehettek részt, míg más technikákat az abban már jártas műhelytagoktól tanultak el, vagy egy választott személlyel együtt fedeztek fel. A délelőtti blokk során beszéltünk az adott tevékenység elméleti háttéréről, megosztva a hallgatósággal saját utunkat, váratlan sikereinket, amelyek kellő reflexió után újabb és újabb eszközt adtak a kezünkbe. A képzés különlegessége az volt, hogy a résztvevők találkozhattak, együtt alkothattak a történeteink szereplőivel. Az egyik délelőtti során egy fényképekkel és kisfilmekkel gazdagon illusztrált történetet állt a közép-pontban. Bemutattuk egy verbálisan nem kommunikáló, súlyosan mozgáskorlátozott fiatalember és a műhelyvezető közös útját, melynek során a fiatalember a festőműhely egyik alkotójává vált. Különösen sok pozitív visszajelzést kaptunk arról, amikor a műhelyfoglalkozás keretében a résztvevők élőben is láthatták kettejük közös munkáját.

A képzés első napján tartott előadás fő témája a velünk született zeneiség elméleti háttere volt, a Daniel Stern által leírt vitalitási affektusokra épülő lehetőségekről (Tiszai, 2019a).

Daniel Stern kutatásai alapján az újszülöttekre jellemző, hogy az egyik érzékelési csatornán beérkező ingert egy másik modalitásba képesek átfordítani, amit intermodális globális percepciónak nevez. A globális azt jelenti, hogy velünk születetten képesek vagyunk testi tapasztalatainkat, érzelmeinket és szenzoros élményeinket dinamikus változásokra épülő alapsémáknak megfeleltetni, pl. a mozdulat és a hang azonos intenzitását, ritmusát, tempóját és alakját. Ezek a dinamikus alapsémák a vitalitási affektusok, amelyek mind a preverbális kommunikáció, mind a művészeti élmény alapkövei. A vitalitási affektusok funkciója alapvetően az érzelmi összehangolódás, ami magyarázza a művészeti tevékenységek érzelmi összetevőjét és az élménymegosztás során létrejövő kapcsolatot. Ezt a verbalitást megelőző élménymegosztást tudjuk használni a korlátozott nyelvi kóddal, vagy szavakkal egyáltalán nem kommunikáló személyekkel. A közös művészeti tevékenységek tágas teret biztosítanak ennek gyakorlására.

A zenei blokkok során az aktív módszerek közül megismertettük a kóruspróba-hangképzés sajátos módszereit, majd a hallgatók kipróbálhatták a Nádizumzum zenekar hangszereit, végül közös próbán vettek részt a művészekkel (Tiszai, 2018a, 2019b). Receptív módszerként megismerkedtek az adaptált Kokas-foglalkozással (Tiszai, 2018b, 2019a) és a zenebefogadó mozdulatok és a kognitív funkciók közötti összefüggéssel (Tiszai et al., 2022).

A második nap a vizuális művészetről szólt. A délelőtti elméleti blokkban „Pacsmagoljunk! - de miért is?” címmel a vizuális alkotás kérdéskörét boncolgattuk. Kiemeltük, hogy az ábrázoló tevékenységek során mindenki átélhet egyfajta teremtésaktust, újrateremtheti a világot önmaga számára, valamint, hogy az alkotás legbensőbb lényegünk kifejezési eszköze. A művészeti tevékenység fontos szerepet játszik az önfelismerés folyamatában, és az önkifejezés egyik lehetséges eszköze. A rajzolás a játék egyik alfaja, ami életkortól függetlenül az életünk része. Kezdetben belső folyamataink külvilággal való közlését segíti elő a firka, majd a rajzolás, továbbá az egyén saját tudatával, önmagával való kapcsolódását. Az ábrázoló tevékenység nagy jelentőségű a központi idegrendszer, az agy, a szem, a kézmozgások fejlődésében, fejlesztésében. A kéz finommotorikájának fejlettsége ugyanis szoros összefüggésben van a gondolkodási funkciók kibontakoztatásával és differenciálódásával. Az sem elhanyagolható tény, hogy a mai korban egyre nagyobb a jelentősége az ún. kreatív látás kialakításának, hiszen korunk az új vizuális kultúra megteremtésének a kora (Feuer, 2000).

A gyakorlati fejlesztőmunka alapjául a Sándor Éva (gyógypedagógus, rajztanár, nyugalmazott egyetemi docens) által kidolgozott fejlesztési rendszert és módszereket vettük. Ez egy olyan, a vizuális nevelés eszköztárából összeállított speciális rendszer, amely a tanulási képesség fejlődését, valamint a személyiségfejlesztést komplex módon támogatja és sokrétű adaptációt tesz lehetővé. Eszköze maga a művészeti tevékenység, aminek sajátos jellegét is figyelembe kell venni, miszerint a vizuális kifejezés természetéhez tartozik a szabadság, a kreativitás és az erős érzelmek átélése. A megjelenő esztétikum örömforrás, ÉN-erő növekedést és motivációt ad a további alkotások létrehozásához (Sándor, 2006).

Sándor Éva eredetileg intézetben élő, tanulásban akadályozott gyermekek részére, a harmonikus személyiségfejlődés támogatására dolgozott ki tematikát. Az ő fejlesztésük állt a fókuszban, mind a készség- és képességfejlesztés területén, mind abban, hogy az alkotóképességet megtartsák, vagy újra felébresszék a gyerekekben. Egyik fő célja, hogy ezt a tevékenységet is fel tudják használni mentális jóllétükhöz, ezáltal pedig öngyógyító folyamatok induljanak be az alkotás során. A terv 3 különböző korosztály számára készült, de végül csak kettő valósulhatott meg: *Szabad festés „védelem alatt”* (7–10 évesek), *Képzőművészeti pedagógiai fejlesztő terápia* (12–13 évesek) (Sándor & Horváth, 1995). Műhelymunkánkhoz elvi keretként tehát a Sándor és Horváth (1995) által kidolgozott pedagógiai rendszert használtuk. A szerzők ajánlása szerint adaptáltuk az általuk leírt módszereket a saját célcsoportunkra, mely egy meglehetősen heterogén, magas támogatási szükségletű csoport volt. A Sándor Éva által leírt *Képzőművészeti pedagógiai terápia* alapjai a védett tér, védő személy, a terápiás attitűd, melyek a biztonságos körülményeket segítenek létrehozni, hogy olyan helyet biztosíthasson egy ilyen szellemben dolgozó műhely, ahol meg szabad nyilvánulni, ahol elfogadás és ítélkezéstől mentes környezet van (Sándor & Illés, 2021). Műhelyünk alapvető szemlélete az, hogy „a művészet segít élni. A művészet egyéni vagy társas befogadása az arról való diskurzus, a művészet közös művelése érzéseket szabadíthat fel, gondolatokat indíthat el. [...] olyan mentális kihívásokkal, vagy pszichés zavarokkal élő emberekhez is nyithat utat, [...] akik szavakkal nem tudnak élni” (Illés, 2009, 235–236).

A harmadik nap egy látszólag távolabbi témával indult, a súlyos-halmozott fogyatékkal kapcsolatos egyik legismertebb megközelítést, a bazális stimulációt vizsgáltuk meg a konstruktív tanuláselmélet és más kutatások fényében (Tiszai, 2023). A bazális stimuláció során olyan alapvető érzékszervi élményeket nyújtunk súlyosan-halmozottan fogyatékos személyeknek, amelyeket (pl. mozgáskorlátozottságuk miatt) csak egy segítő személy közreműködésével tudnak megtapasztalni. A művészeti tevékenységek általában ilyen, több érzékszervre ható élményt jelentenek. Az előadás és a gyakorlati blokk fő célja annak megismertetése volt, hogy az alapvető hétköznapi ingerek facilitálását hogyan lehet szenzoros ingerekben gazdag művészeti tevékenységekkel végezni. Kiemelt jelentőséget tulajdonítottunk annak, hogy bemutathassuk, a konstruktív tanuláselmélet értelmében hogyan befolyásolhatjuk ezen tevékenységek által az érzékelés-észlelés folyamatait.

A képzés utolsó napján művészeti módszerek és kalandterápiás elemek egységéből álló tevékenységeket terveztünk, melyek során a Vasarely Múzeumba látogattunk.

2. Kaland a Vasarely Múzeumban

A képzés zárónapján a Vasarely Múzeumban voltunk. Minden résztvevő egy-egy tapasztalati szakértővel párban dolgozott, és már maga a múzeumhoz való utazás is a nap fontos része volt, szorosan kapcsolódott a kalandterápiás szemlélethez. Az utazás során már a múzeumi élmények befogadására hangolódunk különböző vizuális feladatok

teljesítésével (pl. a természeti és épített környezet, illetve az útítársak megfigyelésére és megörökítésére irányuló különböző feladatok). Feladatuk során a fő cél az volt, hogy gondolják újra a látott műveket: alkossanak új képeket a társak és fényképezőgép segítségével. Ez a célkitűzés alapot adott arra, hogy a résztvevők ne alá-fölrendelt kapcsolatban, hanem kölcsönös és egyenlő felekként tudjanak részt venni a projektben.

2.1. Teret teremteni az egyenrangúságnak – elméleti háttér

Súlyos-halmazott fogyatékoság esetén gyakran találkozunk a testi struktúrák károsodásaival, ilyenek lehetnek az arc elváltozásai, illetve a szokatlan testarányok. Ehhez társulhat a verbális kommunikáció részleges vagy teljes hiánya, érzékszervi fogyatékoság, valamint mozgáskorlátozottság. A hiányosság az első, ami szembetűnik, ezért amikor új ismeretségek születnek, az első találkozás során elsősorban úgy írják le a személyt, mint aki nem lát, nem beszél, nem tud járni. Szakemberként feladatunk olyan lehetőségeket teremteni, ahol a felek egyenrangú kapcsolatban játéktársakként, alkotótársakként találkozhatnak. A fogyatékoságtudomány és a törvényhozás is hangsúlyozza az egyenjogúságot, a gyakorlatban mégis inkább aszimmetrikus kapcsolatok jönnek létre, végletes esetekben akár a fogyatékos személy teljes tárgyiasítása, ahol szakember aktivitása mellett a gondoskodás alanya szinte teljes passzivitásba kerül. Az inklúzió előmozdítása céljából tehát olyan tereket kell teremtenünk, ahol a feleknek „egyenlő a státuszuk, az interakciók kooperatív jellegűek, valamilyen közös céljuk van” (Balázs, 2010, 19).

A kalandterápia a terápia szót tágabb összefüggésben értelmezi, nem egy probléma célzott kezelését, hanem az adott tevékenység preventív, személyiségformáló erejét értjük rajta. A szakemberek által megteremtett és ellenőrzött keretrendszerben tágas teret biztosít a facilitátorok által gondosan előkészített kihívások megoldására. A kívánt változás csoportos és aktív tanulási folyamatok során jön létre (Bandoroff & Newes, 2004, Ringer, 1994). Összehangolódni, közös kommunikációs kódot találni egy nem beszélő személlyel, kerekesszékekkel tömegközlekedést használni már önmagában is ilyen jellegű kihívás. Ezt gyakran olyan csoportfeladattal szoktunk színesíteni, hogy a kaland során a lehető legtöbb mosolyt kell fényképen megörökíteni. A választott kalandok során aktív vagy receptív művészeti módszereket is alkalmazunk, hiszen a nonverbális művészeti módszerek egyfajta esélyegyenlőséget teremtenek, „a segítőt kimozdítják a megszokott sémáikból és ezt a belső bizonytalanságot kihasználva elindulhatnak az egyenrangúbb interakciók felé. Ebben az új helyzetben kialakul a figyelem, az érzékenység egymásra, és egy közös alkotás születésére” (Tiszai & Váróczy 2022, 106). Akik korlátozott verbális kóddal képesek kommunikálni, gyakran gazdag képi fantáziával rendelkeznek, és szeretnek fényképeket készíteni. Van, aki korlátozott szókinccse mellett tudatosan, élménymegosztás céljából fényképez, hogy később a vizualitás nyelvén el tudja mesélni, mi történt vele, s maga is elkéri a rég nem látott ismerősök telefonját, és végignézi a fényképeket, mintegy azt a kérdést helyettesítve, hogy „mi történt veled, mióta nem láttalak?”

2.2. Miért pont a Vasarely Múzeum?

A budapesti Vasarely Múzeum 1987-ben nyitotta meg kapuit Óbudán, és a híres op-art művész, Viktor Vasarely életművét mutatja be. A múzeum egy barokk kori épületben található, amely egyedülálló kontrasztot alkot Vasarely modern, absztrakt művészetével. A múzeum fontos kulturális központként működik, ahol a látogatók megismerhetik a festő munkásságának különböző szakaszait és művészi fejlődését. Állandó kiállítása a geometriai absztrakcióra és optikai illúziókra épülő munkákra koncentrál, de időszakos kiállítások is helyet kapnak, amelyek bemutatják más modern művészek munkáit is, akik Vasarely hatása alatt álltak.

A múzeum rendszeresen szervez különféle oktatási programokat, művészeti workshopokat és múzeumpedagógiai foglalkozásokat, amelyek célja, hogy közelebb hozzák a látogatókhoz az absztrakt művészetet és Vasarely életművét. (<https://vasarely.hu/>)

Viktor Vasarely a 20. század egyik legkiemelkedőbb magyar származású képzőművésze volt, és leginkább az op-art (optikai művészet) egyik alapítójaként és mestereként ismert. Munkájának egyik legnagyobb eredménye az volt, hogy a művészetet közelebb hozta a hétköznapi emberekhez, elérhetővé tette a modern, absztrakt művészetet azáltal, hogy sok alkotása sokszorosított grafikai formában is megjelent. Az op-art olyan művészeti irányzat, amely az optikai illúziókkal játszik, és Vasarely művei gyakran a néző érzékelését teszik próbára dinamikus, vibráló formákkal és geometriai alakzatokkal. Geometrikus formákat és színeket használva hozott létre olyan műveket, amelyek szemkápráztató, mozgó hatást keltenek. Ezek a formák és minták ismétlődtek, torzultak, és különböző színkontrasztok segítségével térbeli hatásokat hoztak létre, mintha a képek „mozognának”, illetve „remegnének”. Vasarely művészetében a színek kombinációja és a formák moduláris rendszere kulcsszerepet játszott. Különösen érdekelte a színek hatása az emberi érzékelésre, így különböző színkontrasztokkal dolgozott annak érdekében, hogy a geometriai formák 3D-s hatást keltsenek. Vasarely az optikai művészethez közeli irányzat, a kinetikus művészet képviselőjeként is ismert. Művei gyakran azt a benyomást keltik, mintha mozgásban lennének, pedig statikusak. Ez az illúzió az ismétlődő vonalak, hullámok és geometriai minták precíz elrendezéséből fakad (Holzhey, 2005).

Bár a vitalitási affektusokat elsősorban az időhöz kötött művészettel társítjuk, a geometrikus, mozgásillúziókat keltő alkotások különösen is alkalmasak a preverbális közös nyelv megtalálására, hiszen befogadásuk sokkal kevésbé függ egy adott történeti háttér, filozófiai vagy művészeti irányzat ismeretétől, sőt olyan tapasztalattól sem, amit az eddigi életét intézményi keretek között leélt személy esetleg nem tapasztalt meg (nem látott cédrusfát, nem tanult történelmet, nem ismer bizonyos ikonikus épületeket vagy még sosem járt esküvőn). Az op-art befogadása és újraalkotása valamilyen formában esélyegyenlőséget teremt: az utánpótlás, színekkel, formákkal való játék a helyszínen való kísérletezésre ösztönzi a résztvevőket, amiben a fényképezőgép kreatív használata, az egyén vizuális nyelve sokkal nagyobb szerepet játszik, mint az előzetes tudás, ismeretek, vagy az absztrakt gondolatok verbális megfogalmazása.

Vasarely művészete megihlette a résztvevőket, a kezdeti párosok mellett számos esetben a képet újjáalkotó fotós a résztvevők teljes csapatából választott egy vagy több modellt, akiknek segítségével az eredeti művek színeivel és formáival harmonizáló, vagy azt kiegészítő kompozíciót alakított ki. A fotózást diskurzus előzte meg a kiválasztott művel kapcsolatosan (amennyiben informatív volt a cím, annak átbeszélése is idetartozott), amiben az alkotópáros, illetve az esetlegesen hozzájuk kapcsolódó csapattagok vettek részt. A közös tervezést, ötletelést és analizálást követően történt a beállítás, a „modellek” moderálása (eljátszották, megfigyelték a témához kapcsolódó mozdulatot, testtartást, arckifejezést).

A kiállítótermi játékokkal a következő képességeket mozgattuk meg:

- szociális képesség,
- kommunikációs képesség,
- kognitív képesség (a téma megtalálásával, egyeztetésével, az érzelmek kifejezésével);
- orientációs képesség (téri, időbeli);
- motorikus képesség (számos esetben bonyolult mozgásformák, alakzatok kivitelezése a művekhez kapcsolódóan);
- kreatív képesség – ez az egész esszenciája. Ezek a képességek a pszichikum működésének teljes egészében részt vesznek (Sándor, 2006).

Fókuszba került:

- a kompozíciók megfigyelésével a tér érzékelése,
- a megfigyelési képesség,
- a vizuális memória és érzékenység,
- a szabálykövetés, a szabályok felismerése,
- a színismeretek bővítése, színhangulat felismerése,
- a figyelemkoncentráció, kitartás,
- a fantázia, képzelőerő,
- az érzelmi intelligencia,
- a verbális és vizuális kifejezések értelmezése, az üzenetek kódolása.

A múzeumban nonformális keretek között volt lehetőségük a résztvevőknek tanulni, ismereteiket bővíteni, kreatív tevékenységben részt venni a gyűjtemény élményszerű befogadása által. Mindez komplex módon, személyre szabottan és a múzeumi körülményekhez is igazodva történt, amihez a részt vevő szakemberek nyitottságára és befogadó szemléletére is szükség volt, az elsajátított módszertan alkalmazása mellett. A múzeum gyűjteménye és kiállításai pedig tág teret adtak a kalandterápiás foglalkozás sikeres lebonyolításához.

3. Összegzés

A kalandterápiás és művészetterápiás elemeket tartalmazó módszertani képzés lényege az volt, hogy olyan elméleti és gyakorlati tudást adjon a résztvevőknek, amely nemcsak bizonyos módszerek alkalmazását, de az egyetemes tervezés jegyében a lehető legkülönbözőbb képességű felhasználóra való adaptációját is jelenti. A partícipatív szakértőkkel történt közös oktatással az volt a célunk, hogy a résztvevők maguk is megtapasztalják az összehangolódás és kapcsolatteremtés egyenrangúságát, ezzel arra is biztatva őket, hogy maguk is hasonló helyzeteket teremtve segítsék a súlyos-halmazott fogyatékossgal élő emberek tehetségének kibontakozását, és ezekkel az eszközökkel is segíteni tudják ezen marginalizált csoport és a többségi társadalom tagjainak pozitív, örömteli találkozásait.

A Vasarely Múzeumban tett látogatás több hasonló projektnek lehet alapja - a vizuális élmény befogadása és a művek újjáalkotása közös élményeket jelenthet számos különböző képességű, más és más kulturális háttérrel rendelkező személy számára.

Irodalomjegyzék

- Balázs J. (2010). Értékrend, egyenlőtlen esélyek és a befogadás esélyei. *Kultúra és közösség*, 14(3), 5–10. http://www.kulturaeskoszosseg.hu/pdf/2010/3/kek_2010_3_1.pdf
- Bandoroff, S., & Newes, S. L. (2006). *Coming of Age: The Evolving Field of Adventure Therapy*. Association for Experiential Education.
- Feuer, M. (2000). *A gyermekrajzok fejlődéslelektana*. Akadémiai.
- Holzhey, M. (2005). *Vasarely*. Taschen.
- Illés A. (2009). Művészetterápia a közoktatásban: elméleti lehetőségek és etikai megfontolások. *Új Pedagógiai Szemle*, 59(5–6), 233–240.
- Márkus E. (2023) „Súlyos-halmazott fogyatékossg 2.0” – avagy a második generációs alapozás. *KÖNYVAJÁNLÓ*. In Tiszai L. (2023). *Az élet minden területén... A súlyos-halmazott fogyatékossgról a mai kutatások fényében*. Gondolat. pp. 13–19.
- Ringer, M. (1994). *Adventure therapy: A map of the field: Towards a definition of adventure-based therapy: Workshop Report*. Unpublished manuscript.
- Sándor É. (2006). *Fejlesztés művészettel*. ELTE BGGYFK.
- Sándor É. & Horváth P. (1995). *Képzőművészeti pedagógiai terápia*. ELTE BGGYFK.
- Sándor K. & Illés A. (2021). Tapasztalatok vizuális alkotásról és befogadásról egy bentlakásos intézmény festőműhelyében. *VIZUÁLIS KULTÚRA (MROE)* 1. pp. 45–48.
- Tiszai L. (2023). *Az élet minden területén... A súlyos-halmazott fogyatékossgról a mai kutatások fényében*. Gondolat.
- Tiszai L., Szűcs-Ittés Zs. & Devosa Iván (2022). Súlyosan-halmazottan sérült felnőttek zenebefogadása az „embodied music cognition” paradigma fényében. *Neveléstudomány: oktatás – kutatás – innováció*, 10(3), 62–77.

- Tiszai L. & Váróczy V. (2022). Kalandterápiás és művészetterápiás elemek szerepe súlyosan-halmozottan fogyatékos személyekkel való találkozások facilitálásában. *Különleges Bánásmód* (8)2, 105–112. <https://doi.org/10.18458/KB.2022.2.105>
- Tiszai L. (2019a). *Preverbal and Nonverbal Musicality: Musical interventions for non-verbal children and adults with severe disabilities*. SZTE Egyetemi Kiadó.
- Tiszai L. (2019b). *Community Music Therapy and Intellectual Disability*. SZTE Egyetemi Kiadó.
- Tiszai L. (2018a). *A közös zenélés szerepe a befogadó attitűd kialakításában: Modellprojekt és hatásvizsgálat. Doktori értekezés*. EKE NTDI.
- Tiszai L. (2018b). Therapeutic use of 'Kokas-method' in music therapy for people with severe disabilities. *Journal of Russian & East European Psychology*, (55)1: Music Therapy.
- Zijlstra H. P. & Vlaskamp C. (2005). Leisure provision for persons with profound intellectual and multiple disabilities: quality time or killing time? *Journal of Intellectual Disability Research*, 49(6), 434–448.